

חבל נחלתו

סימן כב

חובת אשה במשלוח מנות ומתנות לאביונים

שאלה

האם אשה חייבת במשלוח מנות ומתנות לאביונים?

תשובה

א. כתבו תוס' (מגילה כד ע"א): "דלא דמי (=סומא) לנשים דפטורים ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו מאותן שאינן אלא מדרבנן שהרי בנר חנוכה ובארבע כוסות ובמקרא מגילה דלא הוה אלא מדרבנן לא מחייבי אלא לפי שהן היו באותו הנס, התם היינו טעמא שאפילו נפטור אותן מכל מצות עשה שהזמן גרמא מ"מ עדיין יש להן מצות רבות". היינו ההו"א היתה לפוטרו משום מ"ע מדרבנן שהזמן גרמא, אלא בגלל הטעם שאף הן היו באותו הנס אנו מחייבים אף אותן. וכן כתב תוספות בפסחים (קח ע"ב): "שאף הן היו באותו הנס — ואי לאו האי טעמא לא היו חייבות משום דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא אף ע"ג דארבעה כוסות דרבנן כעין דאורייתא תיקון".
וכן בהגהות אשרי (ב"ק פ"ח סי' ז): "ואשה במצות עשה שהזמן גרמא מדרבנן לא מחייבא כלל אלא בחנוכה ופורים שאף הן היו באותו הנס". וכן במאמר חמץ לרשב"ץ (סי' קיז).

ב. בגמרא נזכר שנשים חייבות בקריאת מגילה (ד ע"א), אבל לגבי שאר מצוות היום לא נזכר בפירוש.

כתב הרמ"א בסי' תרצה (ס"ד): "ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות, כאיש; ואשה תשלח לאשה, ואיש לאיש; אבל

לא בהפך, שלא יבא איש לשלוח לאלמנה ויבוא לידי ספק קידושין, אבל במתנות לאביונים אין לחוש". ומקורו ממהר"י ברין כפי שמביא בד"מ.

ובאר המשנה ברורה (ס"ק כה): "שכולן היו באותו הנס וצריכה היא לשמוח ולשמח לב אביונים וכתוב קימו וקיבלו היהודים וגו' וגם נשים בכלל. וכתב המ"א לא ראיתי נזהרין בזה, ואפשר דוקא באלמנה אבל אשה שיש לה בעל — בעלה משלח בשבילה לכמה אנשים, ומ"מ יש להחמיר".

וכן הלבוש הביא את פסיקת הרמ"א ובאליה רבא הביא את המג"א. ומהר"א אזולאי כתב בשם מהריק"ש שלא נראה כן מדברי הגמרא, וכן הפוסקים המפורסמים לא נהגו כן.

ג. בשערי תשובה (סי' תרצה ס"ק ט) הביא דעות האחרונים: הפר"ח שאשה פטורה וכנגדו השבו"י והשאלת יעב"ץ שדעתם שחייבת. וכן הברכ"י (ס"ק ח) האריך בדעות השונות.

כתב בערוך השולחן (או"ח סי' תרצד ס"ב) לגבי מתנות לאביונים: "ויראה לי דאיש ואשתו שניהם יוצאים בשני מתנות דכגוף אחד הם, אבל בנו ובתו הסמוכים על שולחנו חייבים ליתן בפני עצמם..."

היינו, לדעת ערוה"ש במתנות לאביונים, לגבי הנתינה איש ואשתו אינם צריכים לתת פעמיים, אבל בנו ובתו הגדולים הסמוכים לשולחנו צריכים לתת מתנות לאביונים כ"א בפני עצמו.

והדברים לענ"ד מתמיהים. שכיון שמצות מתנות לאביונים היא כעין צדקה מדוע אלו

במש"כ מג"א או"ח סי' תרצ"ה דקצת נשים סומכות על בעליהן למשלוח מנות ומתנות לאביונים שהם שולחים גם בשבילן ואינו נכון אלא יש להחמיר וכמש"כ ג"כ בקצשו"ע סי' קמ"ב, וכ' מעלתו דלא ראה אצל אבותיו שנהגו כן, וכ' כב' שכן שמע גם ממני מאז.

"הנה אכתוב בקיצור, דעת הרמ"א שם דאשה חייבת במשלוח מנות, והפר"ח חולק וכ' איש כתיב במגילה איש ולא אשה, ובתשובת יעב"ץ ח"א סי' ק"כ מדחה קושית הפר"ח ומסכים עם הרמ"א, איברא בפר"ח שם כ' בשם הריק"ש דאין שום פוסק מסכים עם הרמ"א, ובביאור הגר"א כ' בקיצור על הרמ"א כמש"כ שם ד' ע"א דהיינו שאף הם היו באותו נס, ומסיים ועפר"ח משמע דלא מדחה לגמרי השגת הפר"ח, וא"כ הי' מקום לספק בעיקר החיוב (מלבד הדיון של שליחות הבעל) אלא דכל הפוסקים אחרונים העתיקו דעת הרמ"א לדינא.

"ובמג"א שם העיד שלא ראה נוהרין בזה, אלא שכ' דהא דמשלחין הרבה משלוחים הוא כדי להוציא גם האשה איברא דמג"א מסיים דיש להחמיר, וראיתי בפמ"ג שם, דרמז בתחלה לדברי פר"ח שהקשה דאיש כתיב וכ' הפמ"ג ח"ל וי"ל בכה"ת איש וה"ה אשה וגם היו באותו נס כמגילה, וכשיש לה בעל רשות בעלה עליה, ואלמנה ובתולה חייבין, ויראה דקטנים מחנכין אותם ככל חינוך בדרבנן ע"כ. הנה קבע הפמ"ג להלכה **דמכח רשות בעלה עליה לא חייבו חיוב עצמאי לאשת איש, ולא הזכיר כלל דיש להחמיר** כדרכו לחזק מסקנת המג"א, ואולי רצה בזה לישב קושית הפר"ח דאיש כ' וכ' רשות בעלה עליה כארו"ל לענין איש אמו ואביו תראו דאע"ג דאשה נמי חייבת מכ"מ כ' איש דרשות בעלה עליה, וזה כעין פשרה בין דעת הרמ"א

שסמוכים על שולחנו יחשבו כחייבים בפני עצמם, והרי אין להם ממון שלהם ועיקר ממונם ברשות אביהם, וא"כ מדוע שיהיו חייבים כל אחד בפני עצמו. והרי אף במחצית השקל האב נותן עבור בניו הגדולים ולא הם עצמם וא"כ מדוע לחייבם.

ד. בסימן תרצה (סי"ח) כתב ערוך השולחן: "נשים חייבות בשילוח מנות ואע"ג דכתיב איש לרעהו דכל מצות שבפורים נשים חייבות כאנשים ולשון איש אינו למעוטי אשה כמו דכתיב במשפטים וכי יפתח איש בור (שמות כא, לג) וכי יגוף שור איש (שם לה) דכל התורה בלשון זכר נאמרה ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש דלא נאה להיות קירוב דעת בין איש לאשה ולפעמים יוכל להיות בזה גם חשש קדושין כשהיא פנויה, אבל במתנות לאביונים אין לחוש כיון שזהו דרך צדקה אין בזה קירוב דעת ולא חשש קדושין וכל הנשים חייבות בשילוח מנות ובמתנות לאביונים ואפילו יש לה בעל אינה נפטרת בשל בעל דזהו מצוה דרמי עליה [עמג"א סקי"ד ונשי דידן נזהרות ושולחין מנות] ויש להסתפק אם שלח לקטן אם יצא ונלע"ד שיצא דהא לרעהו כתיב וגם קטן בכלל כדמוכח מקרא דכי יגוף שור איש את שור רעהו והנוגח שור של קטן חייב".

עולה מדבריו, עפ"י דברי המג"א, שלא רק שנשים חייבות במשלוח מנות אלא שחייבות אפילו הן ברשות בעליהן ולא רק אלמנה. ולא כן כתב במקו"ח (לבעל חוות יאיר) שכתב שדברי המהר"י ברין מכוונים לגבי אלמנה וגרושה אך לא לאשה ברשות בעלה.

ה. ומצאתי בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' קמז) שכתב: "יקרתו קבלתי ואשר שאל

חבל נחלתו

ונלענ"ד שכן ראוי לנהוג שנשים ברשות בעליהן תשלחנה ע"י בעליהן ולא בעצמן.

מסקנה

על אשה לשלוח מנות ולחלק מתנות לאביונים אולם אשה ברשות בעלה וכן ילדים הסמוכים על שולחן הוריהם ישלחו במשלוח של כל הבית ולא בנפרד¹.

ומג"א לבין דעת הפר"ח, ועכ"פ אינו פשוט כ"כ דצריכים להחמיר באמת דאשה צריכה לשלוח באופן עצמאי.

"ויראה יותר דהמנהג כהיום דהאשה מכינה המנות השונות ששולחים מהבית מיני אוכלים וכו' ואם אח"כ לוקח השליח מהבית מה שהיא הזמינה לשלוח יוצאים בזה גם החומר דאדעת כל הבית שולחים, ואם היא גם מכוונת לכך מה טוב".

סימן כג

מצות פריה ורביה בגר

לנחלה.

ב. והעיר תוס' ביבמות (ד"ה ר' יוחנן): "אע"ג דלענין כמה דברים אמרין (לעיל כב.) גר שנתגייר כקטן שנולד דמי מכל מקום מסתברא ליה לר' יוחנן הכא כיון דבנכריותו קיים דורעו מיוחס אחריו באותה שעה מפטר נמי כשנתגייר". היינו תוס' מבין שכיון שבניו של גוי מיוחסים אחריו בגיותו גם כשהתגייר הוא נחשב לבנו ואין הגר נחשב כקטן שנולד. תוס' מסתמך בדבריו על המשך הסוגיא ביבמות שבה הגמרא מוכיחה שזרעו של נכרי מיוחס אחריו בעוד זרעו של עבד כנעני אינו מיוחס אחריו. הרא"ש (בכורות פ"ח ס' א) מסכים עם תוספות. וכן רבינו ירוחם (תואו"ח נכ"ג ח"ד). וכן בשו"ת מהרי"ל (סי' קצו). ג. הראב"ן (שאלות ותשובות, בתחילת הספר,

א. ביבמות (סב ע"א): "איתמר: היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר, ר' יוחנן אמר: קיים פריה ורביה, וריש לקיש אמר: לא קיים פריה ורביה. רבי יוחנן אמר קיים פריה ורביה, דהא הוה ליה; וריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה, גר שנתגייר — כקטן שנולד דמי. ואזדו לטעמייהו, דאיתמר: היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר, רבי יוחנן אמר: אין לו בכור לנחלה, דהא הוה ליה ראשית אונן; וריש לקיש אמר: יש לו בכור לנחלה, גר שנתגייר — כקטן שנולד דמי". וכן בבכורות (מז ע"א) מובאת סוגיא זו בשינויים מסויימים.

ננסה להבין את דעת ר' יוחנן. לפי דבריו בנים שנולדו לו בגיותו נחשבים לו ביהדותו לדין מצוה פריה ורביה וכן מונעים מבן ראשון שנולד לו בגירותו להיות בכור

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה – ירושלים: למה לא תשלח אשה לרעותה, ובפרט אם היא אלמנה וגרושה, והרי מצוה גדולה להרנין את לבה? תשובת המחבר: לגבי מצב כזה ברור שראוי שאשה תשלח, ואני עסקתי רק כאשר משפחה שולחת למשפחה.